

Problematika edícií a jazykových aktualizácií bernolákovských literárnych textov

Miloslav Vojtech

VOJTECH, M.: On the Editions and Linguistic Updates of Literary Texts Written in Bernolák's Slovak

SLOVENSKÁ LITERATÚRA 67, 2020, No. 4, p. 287 – 305

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2020.67.4.1>

Key words: Bernolák's Slovak, editorial practice, textology, textological analysis, update of a literary text

The paper deals with the subject of the editorial and textological approaches to the texts of Slovak literature written in Bernolák's Slovak in the years 1787–1852. It analyzes their typographic and orthographic particularities, it is concerned with variants of the orthographic standard at that time and presents methodological approaches to the subject of textology and editorial practice. In relation to the texts written in Bernolák's Slovak, it identifies three editorial approaches which have been used in editorial practice since the mid-19th century. The first approach is represented by the editions which adapt the original language form of a text according to the current orthographic standard and the contemporary typographic rules; the second type is represented by the editions respecting the authentic language form of the original text, while they only eliminate some of the historical, archaic typographic particularities, and the third approach is related to updating literary texts written in Bernolák's Slovak by translating them into contemporary Slovak. The paper also reflects on the overall approach of editors to texts written in Bernolák's Slovak as textual sources and based on textological analyses of several editions, it deals with the issue of the quality of individual editorial procedures.

Kľúčové slová: bernolákovská slovenčina, edičná prax, textológia, textologická analýza, aktualizácia literárneho textu

Počiatky systematického editorského záujmu o literárne texty slovenskej proveniencie siahajú do prvej polovice 19. storočia, teda do obdobia, kedy sa formuje aj literárna tvorba písaná v bernolákovskej slovenčine. Ide najmä o tlačenej edície slovakikálnych literárnych pamiatok starších literárnych období, zbierky ľudovej slovesnosti, ale aj o prvé systematické vydania textov autorov formujúcej sa novodobej slovenskej literatúry v podobe súborných vydání, či už boli písané v rôznych podobách češtiny alebo v bernolákovskej slovenčine.

K priekopníkom modernej editologickej a textologickej praxe v slovenskom kultúrnom prostredí po roku 1800 patrí predovšetkým Bohuslav Tablic a jeho dvojväzková edícia básnických textov 18. storočia *Slovenští veršovci* (1805, 1809),¹ ako aj reedícia barokovej básnickej skladby Štefana Pilárika *Sors Pilarikiana* (1666) vydaná pod názvom *Pamětné příhody Štěpána Pilaríka* (1804).² K významným edičným počínom prvých troch decénií 19. storočia patrí aj vydanie starších veršovaných skladieb *Slovenské verše* (1822) od Jána Čaploviča³ a prvej tlačenej edície pôvodne rukopisnej básnickej skladby Hugolína Gavloviča *Valaská škola mravův stodola* (rukopis 1755), ktorú na vydanie pripravil bernolákovec Míchal Rešetka.⁴ Popri vydaniach niekoľkých rozsiahlych a monumentálnych edícií textov folklórnej proveniencie⁵ môžeme edičné počiny Bohuslava Tablica, Jána Čaploviča a Michala Rešetku považovať na jednej strane za počiatok modernej slovenskej editológie a textológie, no na strane druhej ich môžeme vnímať ako jedinečné literárne pramene, ktoré odrážajú komplikovanú jazykovo-komunikačnú situáciu obdobia pred Štúrovou kodifikáciou spisovnej slovenčiny, teda jazykovú diglosiu slovenskej obrodeneckej kultúry predromantického obdobia. Konfesiónálne podmienené používanie dvoch literárnych jazykov (berňolákovskej slovenčiny a češtiny) totiž determinovalo aj jazykovú podobu týchto edícií, ktorých predmetom boli texty starších literárnych období s nenormalizovanou ortografiou, z jazykového aspektu reprezentujúce rozličné podoby predpisovných foriem slovenčiny, rôzne kultivované varianty slovakizovanej češtiny alebo tzv. biblickú češtinu.⁶ Bernolákovská slovenčina u katolíckych autorov a čeština u autorov evanjelickej konfesie teda predstavovali referenčné jazyky, ktorých

1 TABLIC, Bohuslav (ed.): *Slovenští veršovci*. V Uherské Skalici: U Františka Škarnicla, 1805; TABLIC, Bohuslav: *Slovenští veršovci. Svazek druhý*. Vacov: U Antonína Gotlíba, 1809. Edícia obsahuje básnické texty Jána Chrastinu, Ondreja Demiana, Jána Sabova, Augustína Doležala a verše neznámeho autora so zbojníckou tematikou (dve anonymné piesne o zbojníkoch Jakubovi Surovcovi a Jánošíkovi).

2 TABLIC, Bohuslav (ed.): *Pamětné příhody Štěpána Pilaríka*. V Uherské Skalici: U Františka Škarnicla, 1804.

3 ČAPLOVIČ [CSAPLOVICS], Ján (ed.): *Slovenské verše*. Pešť: U J. T. Trattnera, 1822.

4 Básnická skladba bola publikovaná pod názvom *Valaská škola mravov stodola. To jest: Pastiri ze Svatého písma z rozličným mudro-mravním naučením veršovně predstavení. Kňihu tuto nekdi složil a spísal velební otec Hugolín Gavlovič z Rádu sv. Frančiška v kraji najvatejšého spasitela kňaz, kdiž k zdraví svému na salašoch žinčicu užival. Věil ale ju napravil a na svetlo vidal Michal Rešetka dubňický kaplán. Díl I - II*. Trnava: U Václava Jelínka, 1830, 1831.

5 Ide najmä o zbierky *Písne světské lidu slovenského v Uhrách*. *Svazek první*. Ed. P. J. Šafařík, J. Blahoslav, J. Kollár. Pešť: Nákładem J. T. Trattnera, 1823; *Písne světské lidu slavenského v Uhrách*. Ed. J. Kollár. Pešť: Nákładem J. T. Trattnera, 1827 a dvojväzkovú edíciu *Národní zpíevanky čili Písne světské Slováků v Uhrách*. Ed. J. Kollár. Budín: V Král. universické tiskárně, 1834, 1836.

6 Bližšie GÁFRIKOVÁ, Gizela: Niekoľko poznámok k textologicko-edičnej problematike literárnych textov 17. – 18. storočia. In: *Slovenská literatúra*, roč. 59, 2012, č. 3, s. 253.

stabilizovaná ortografická podoba vytvárala väčší či menší tlak na finálnu jazykovú podobu editovaných literárnych textov.⁷

Okrem uvedených edícií starších autorov 17. a 18. storočia, ktoré odzrkadľovali potrebu akcentovania historickej kontinuity formujúcej sa obrodeneckej literatúry a kultúry, sa od prelomu 18. a 19. storočia vytvoril optimálny priestor pre kvantitatívny i kvalitatívny nárast pôvodnej literárnej produkcie, teda aj produkcie v bernolákovskej slovenčine, ktorej vydávanie si vyžiadalo nielen zásadnú stabilizáciu jazykovej normy, ale aj stabilizáciu edičných zásad, ktoré sa systematicky uplatňovali pri vydávaní textov literárneho i neliterárneho charakteru.

Kodifikácia spisovnej slovenčiny realizovaná Antonom Bernolákom bola prvým systematickým pokusom o jazykovú integráciu slovenského národného spoločenstva v obrodeneckom období. Na jednej strane bola výsledkom prirodzeného vývinu, no na druhej strane aj odrazom priaznivých okolností josefínskeho obdobia. Kodifikácia prebehla v roku 1787 vydaním prvej kodifikačnej príručky *Dissertatio philologico-critica de literis Slavorum*, ktorú neskôr doplnili práce *Gramatika slavica* (1790) a *Etymologia vocum slavicarum* (1791).⁸ K stabilizácii bernolákovskej jazykovej normy prispelo najmä vydanie rozsiahleho a z lexikografického aspektu dodnes unikátneho päťväzkového slovníka s názvom *Slovár slovenskí, česko-laťinsko-německo-uherskí* (1825–1827), ktorý zároveň predstavoval zavŕšenie a finalizáciu kodifikačného procesu. Normatívnu autoritu tohto slovníka pre autorov tvoriacich v bernolákovčine potvrdzuje napríklad skutočnosť, že posledné korektúry prekladu Vergiliovej *Eneidy* (1828) básnik Ján Hollý dôsledne realizoval práve podľa jednotlivých väzkov tohto slovníka.

Bernolákovská kodifikácia je nielen počiatkom novej vývinovej etapy v dejinách spisovnej slovenčiny, ktorú tradične nazývame spisovným obdobím,⁹ ale podľa Gizely Gáfríkovej je zároveň aj medzníkom, ktorý rozhraničuje metodologické prístupy k textologickej a edičnej problematike vo vzťahu k textom 17. a 18. storočia od prístupov uplatňovaných pri výskume a vydávaní textov mladších vývinových období, teda aj textov písaných v bernolákovskej slovenčine. „Odlišnosť, resp. špecifické črty súvisia – zjednodušene povedané – s podstatnými rozdielmi v troch základných textologických princípoch, ktoré formulujú vlastnosti textu:

7 Napríklad v edičnej metóde Bohuslava Tablice vo vzťahu k textom starších literárnych období čeština plnila zjednocujúcu funkciu najmä v rovine typografickej a ortografickej, kým v rovine slovtvornej a lexikálnej editor rešpektoval aj úzus predspisovnej podoby slovenčiny. Bližšie BEKEŠOVÁ, Martina: *Ediční činnost Bohuslava Tablice. Kapitola z dějin slovensko-českých lingvoliterárních vztahů*. Dizertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2007. V Rešetkovej edícii Gavlovičovej Valaskej školy zasa vidíme vo všetkých jazykových rovinách tlak bernolákovskej normy, ktorý sa podpísal pod výslednú podobu tejto edície v takej miere, že výrazne znížil jazykovú autenticitu pôvodného Gavlovičovo autografu. Bližšie GÁFRÍKOVÁ, Gizela: Gavlovičova Valaská škola mravův stodola ako textologický problém. In: GAVLOVIČ, Hugolín: *Valaská škola mravův stodola*. Bratislava: Veda, 1989, s. 745–784. V edícii Slovenské verše (1822) zasa vidíme zaujímavý pokus vyhraničiť sa najmä voči Tablicovej edičnej metóde, ktorú Ján Čaplovič považoval za príliš „češtiacu“, pričom zdôrazňuje, aby zozbierané verše „koliko možné jest slovensky zneli, tak jako naši Slováci obyčejne hovorja“. ČAPLOVIČ [ČSAPLOVICŠ], Ján (ed.): *Slovenské verše*. Pešť: U J. T. Trattnera, 1822, s. 3.

8 Bližšie KRAJČOVIČ, Rudolf – ŽIGO, Pavol: *Dejiny spisovnej slovenčiny*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2002, s. 135–151.

9 Tamže, s. 132.

290 1. v chápaní pojmov autorského subjektu a autentickejši jeho literárneho prejavu, 2. v stupni a v charaktere zachovanosti textových prameňov, 3. v neustálenosti a rozkolísanosti domáceho literárneho jazyka, t. j. variantov slovakizovanej češtiny a jednotlivých predpisovných jazykových útvarov.“¹⁰ Bernolákova kodifikácia síce mala ambíciu odstrániť spomínanú rozkolísanosť a variantnosť domáceho literárneho jazyka, ktorá bola typická pre predchádzajúce vývinové obdobie, no napriek svojej precízne formulovanej norme sa nestala integrujúcim jazykovým modelom pre celé národné spoločenstvo. Jej integračný potenciál narazil na teritoriálne bariéry (bázou tohto jazyka sa stala primárne kultúrna západoslovenčina)¹¹ a, samozrejme, na bariéru konfesijnú. Evanjelická časť slovenskej inteligencie Bernolákovu kodifikáciu neakceptovala a zotrvala naďalej na pozíciách češtiny. Bernolákovčina sa teda stala integrujúcim činiteľom najmä v okruhu katolíckych vzdelancov. Napriek tomu, že bernolákovčina nebola akceptovaná ako celonárodný spisovný a literárny jazyk, jej miesto v dejinách slovenského jazyka a literatúry je nesporné, pretože v tomto jazyku vznikli literárne texty vynikajúcich umeleckých kvalít, ktoré dokázali jeho schopnosť plniť aj tie najvyššie umelecké ambície.

Obdobie používania bernolákovčiny sa tradične vymedzuje rokmi 1787 – 1846, možno ho teda ohraničiť vydaním Bernolákovho spisu *Dissertatio philologico-critica de literis Slavorum* a vydaním Štúrových kodifikačných prác v roku 1846. „Pravda, ak sa vezme do úvahy obdobie používania bernolákovčiny a v nej napísané diela dôležité pre poznanie histórie i vtedajšieho života Slovákov (napríklad dielo Jána Hollého), potom je primeranejšie bernolákovské obdobie vymedziť rokmi 1787 a 1852, keď vyšla pravopisná príručka reformovanej štúrovčiny *Krátka mluvnica slovenská* (1852) ako výsledok dohody popredných štúrovcov a mladšej generácie bernolákovcov v októbri roku 1851 v Bratislave.“¹²

Ak hodnotíme bernolákovské literárne pamiatky ako textové pramene, tak pri ich porovnaní s prameňmi zo 17. a 18. storočia je zrejmy výrazný nárast tlačenej literárnej produkcie a pokles výhradne rukopisného charakteru literárnych textov. Z typografického hľadiska sa bernolákovské tlače od osemdesiatych rokov 18. storočia paralelne objavujú v dvoch podobách: sadzba je realizovaná buď v tradičnej fraktúre (švabachu),¹³ alebo v klasickej antikve (latinke).¹⁴ Grafická sústava bernolákovčiny si zachovávala niektoré analogické typografické osobitosti ako súdobá čeština: najmä používanie grafémy *w* namiesto *v*, grafémy *g* namiesto

10 Gáfríková, Niekoľko poznámok k textologicko-edičnej problematike literárnych textov 17. – 18. storočia, c. d., s. 248.

11 Išlo o kultúrnu západoslovenčinu južného (trnavského typu) s výraznými črtami kultúrnej stredoslovenčiny. Kodifikácia teda rešpektovala živú reč viacerých oblastí Slovenska. Táto podoba nového kodifikovaného jazyka do istej miery reprezentovala skladbu študentov bratislavského generálneho seminára, ktorí pochádzali zväčša z oblastí dnešného juhozápadného Slovenska a z južnej časti stredného Slovenska, hoci sa medzi nimi vyskytovali aj študenti z oblasti Oravy či Spiša.

12 Krajčovič – Žigo, c. d., s. 132.

13 Fraktúrou sú vysádzané napríklad Hollého preklady antických básnikov Rozličné básne hrdinské, elegiacké, a lirické z Vergília, Teokrita, Homéra, Ovídia, Tírtea a Horáca (1824), preklad Vergiliovej Eneidy (1828), epos Svatopluk (1833), rýmovaná verzia Katolíckeho spevníka (1846), ľudovýchovné spisy Juraja Fándlyho (Pilní domajši a poľní hospodár, 1792 – 1800; Zelinkár, 1783) a jeho spis Dúverná zmlúva (1789).

14 V antikve sú vysádzané napríklad Hollého epos Cirillo-Metodiada (1835), bernolákovské texty publikované v almanachu Zora (1835 – 1840) a súborné vydanie básnického diela Jána Hollého z rokov 1841 – 1842.

j a grafémy ğ namiesto g. Mäkčeňom sa dôsledne označovala mäkkosť spoluhlások *de, te, ňe, le a di, ti, ni, li*, dlžňom sa dôsledne označovala kvantita vokálov, nerozlišovalo sa medzi grafémami *i/y* a *i/j*, nakoľko bernolákovčina poznala iba jednu grafému *i/i* a všetky substantíva sa písali s veľkým začiatočným písmenom. S týmito typografickými a ortografickými osobitosťami bernolákovčiny sa rôznym spôsobom vyrovnávali všetky novšie edície bernolákovských textov.

Napriek pomerne presnej a detailnej kodifikácii sa v rámci bohatého textového korpusu bernolákovských literárnych pamiatok možno stretnúť s výraznou variantnosťou vo viacerých jazykových rovinách, ktorá sa zosilňuje najmä v tridsiatych a na počiatku štyridsiatych rokov 19. storočia, t. j. vo vrcholnej fáze jej používania. Táto variantnosť súvisí najmä s mierou prenikania stredoslovenských nárečových prvkov, ktoré v tomto období intenzívne vstupujú tak do textov písaných v češtine, ako aj do textov písaných v bernolákovčine. Uvedená variabilita je najvýraznejšie viditeľná v literárnych textoch publikovaných v almanachu *Zora* (1835 – 1840), v ktorom sa prvýkrát vedľa seba ocitli príspevky publikované v bernolákovčine i češtine. Vydavateľ almanachu Michal Godra sa snaží „vedome revidovať doterajší spôsob písania po česky a dokonca publikuje stručný popis uskutočnených zmien“. Ním navrhované zmeny „majú celoslovenský, resp. stredoslovenský charakter“.¹⁵ Z hľadiska miery prenikania stredoslovenských prvkov do bernolákovčiny vymedzuje ruský slavista a slovakista Konstantin Lifanov tri typy bernolákovských textov: 1. Texty fakticky nepoznačené vplyvom stredoslovenských nárečí, pričom ide o také stredoslovenské javy, ktoré neboli zastúpené v bernolákovčine ani ako jej periférne prvky. Ako príklad uvádza básnické texty Jána Hollého. 2. Texty, v ktorých dochádza k zosilneniu periférnych bernolákovských prvkov, ktoré majú oporu v stredoslovenských nárečiach. Túto tendenciu reprezentujú najmä novelistika Antona Ottmayera a texty Martina Hamuljaka.¹⁶ 3. Texty, v ktorých je markantný rozklad bernolákovčiny pod vplyvom stredoslovenského nárečia. Ako príklad uvádza texty Jána Herkeľa.¹⁷ „Táto zmena jazykového charakteru týchto textov je znamením budúceho zjednotenia slovenských evanjelikov a katolíkov na základe práve (severnej) strednej slovenčiny.“¹⁸

Prvou systematickou a komplexnou edíciou bernolákovských literárnych textov bolo súborné vydanie diela Jána Hollého nazvané *Básne Jána Hollého v štyroch zväzkoch* z rokov 1841 – 1842.¹⁹ Štyri zväzky tejto edície nanovo publikovali všetky dovtedajšie pôvodné literárne texty i preklady Jána Hollého, ktoré predtým vyšli ako samostatné tlače alebo boli publikované v almanachu *Zora* (vrátane metrickej verzie *Katolíckeho spevníka*). V prvom zväzku boli publikované *Selanki, Rozličné básne, Žalospevi a ódi*, v druhom zväzku eposy *Svatopluk a Cirillo-Metodiada*, v treťom zväzku epos *Sláv*, spisy *Životopis Cirila a Metoda, Bájoslóvi pohanských Slovákov*

15 LIFANOV, Konstantín: Almanach Zora a štúdium dejín spisovnej slovenčiny. In: *Opera Slavica*, roč. 20, 2010, č. 4, s. 35.

16 K. Lifanov poukazuje najmä na výskyt dvojhlasok v Ottmayerovom texte, čo mení podstatu fonetického systému bernolákovčiny, ktorá bola v zásade jazykom nediftongickým. Tamže, s. 40.

17 Podľa K. Lifanova zosilňuje autor okrajové bernolákovské javy a vnáša do textu také prvky, ktoré boli bernolákovčine celkom cudzie (viaceré hláskoslovné a morfológické javy stredoslovenského charakteru a mimoriadne bohatý výskyt diftongov). Tamže, s. 40 – 41.

18 Tamže, s. 41.

19 *Básne Jána Hollého v štyroch zväzkoch*. Budín : Literami Král. uher. univers. tiskárne, 1841 – 1842.

292 a *Katolíckí spevník* a v poslednom štvrtom zväzku boli opätovne publikované Hollého preklady z antickej poézie a spis *Prosodia*. Vydanie edične pripravil Martin Hamuljak a výrazný podiel na vydaní mal aj Hollého priateľ a obdivovateľ Jozef Petrovič, hoci Hamuljak časť Petrovičových úprav neprijal. Toto vydanie možno z textologického aspektu považovať za text „poslednej ruky“, nakoľko vyšlo ešte za básnikovho života „a s opravami ktorého autor, i keď nie vždy rád, súhlasil“. ²⁰ Súborné „budínske“ vydanie Hollého diela však vykazuje niekoľko odlišností od pôvodných edícií textov: vyskytuje sa tu najmä zvýšená frekvencia mäkkého *l'* a dlhého *é*, ktorá je markantná najmä v epose *Svatopluk* (v porovnaní s jeho trnavskou edíciou z roku 1833), ako aj nejednotnosť v písaní minulého prídavia *l-*ového (oproti tvarom *boli* a *mohli* stoja tvary *boli* a *mohli*). Problémom vydania sú aj viaceré tlačové nedôslednosti, nejednotnosti a tlačové chyby. ²¹

Kým súborné vydanie *Básne Jána Hollého v štyroch zväzkoch* z rokov 1841 – 1842 (napriek niektorým nesystémovým riešeniam v ortografickej rovine a tlačovým nekorektnostiam, ktoré však výrazne neprekračovali bežný dobový typografický štandard) dôsledne zachovávalo a rešpektovalo pôvodnú podobu bernolákovskej kodifikácie vrátane jej typografických osobitostí, všetky neskoršie edície bernolákovských textov už túto zásadu v plnej miere nerešpektovali. Od druhej polovice 19. storočia až do súčasnosti sa v edičnej praxi stretávame s tromi edičnými prístupmi k pôvodným bernolákovským literárnym textom. Prvý prístup reprezentujú edície, ktoré prispôbujú pôvodnú jazykovú podobu východiskového textu aktuálnej pravopisnej norme a súčasným typografickým špecifikám. Druhý prístup predstavujú edície rešpektujúce autentickú jazykovú podobu pôvodného textu, pričom sa eliminujú iba niektoré dobové archaické typografické osobitosti (prevažuje metóda transkripcie do aktuálnej grafickej sústavy). Tretí prístup súvisí s aktualizáciou bernolákovských textov v podobe ich umeleckého prekladu do súčasnej slovenčiny.

Prvý edičný prístup k textom bernolákovského obdobia reprezentujú edície, ktoré prispôbujú pôvodnú jazykovú podobu edovaného textu aktuálnej pravopisnej norme a súčasným typografickým špecifikám. Tento edičný prístup k bernolákovským textom siaha do druhej polovice 19. storočia, teda do obdobia po hodžovsko-hattalovskej pravopisnej reforme, a do edičnej praxe bol uvedený Jozefom Karolom Viktorinom (1822 – 1874), ktorý sa systematicky venoval aj editorскеj činnosti (pripravil edície Andreja Sládkoviča, Jána Hollého a Jonáša Záborského). V roku 1863 vydal v Pešti *Jána Hollého spisy Básnické so životopisom a zprávou o pomníku i spisoch jeho* s podtitulom *Tretie, opravené vydanie*. ²² Viktorinova edícia

20 TURČÁNY, Viliam: Poznámka k textovej úprave. In: HOLLÝ, Ján: *Dielo I*. Bratislava : Tatran, 1985, s. 491. Cenné informácie o procese prípravy tohto súborného vydania obsahuje najmä Hollého korešpondencia s Martinom Hamuljakom (*Korešpondencia Jána Hollého*. Pripravil Jozef Ambruš. Martin : Matica slovenská, 1967) a listy Jozefa Petroviča s Martinom Hamuljakom (*Korešpondencia Jozefa Petroviča*. Pripravil Jozef Ambruš. Martin : Matica slovenská, 1969).

21 Bližšie Turčány, Poznámka k textovej úprave, c. d., s. 491 – 495.

22 *Jána Hollého spisy Básnické so životopisom a zprávou o pomníku i spisoch jeho*. Sporiadal a vydal Josef Viktorin. Tretie, opravené vydanie. Pešť : Sklad knihkupectva Laufer & Stolp, 1863. Podtitul „Tretie opravené vydanie“ odôvodnil Viktorin tým, že za prvé považuje pôvodné vydania Hollého básnických textov, za druhé súborné vydanie Hollého diela z rokov 1841 – 1842. Jeho vydanie je teda tretím vydaním v poradí.

je doplnená rozsiahlym úvodom, ktorý obsahuje Hollého životopis a informáciu o postavení pomníka Jána Hollého na Dobrej Vode. Z textologického a editorského hľadiska je zaujímavá najmä časť III. *Hollého spisy*, v ktorej Viktorin prináša dôkladnú bibliografiu Hollého literárneho diela, vrátane rekapitulácie všetkých dovtedajších vydaní jeho básnických textov: uvádza presné bibliografické údaje, dokonca si všima aj typ použitého písma a formát jednotlivých tlačí. Najcennejšie sú však pasáže, v ktorých Viktorin sformuloval svoje edičné princípy. Najväčšiu pozornosť venuje práve otázke jazykovej aktualizácie Hollého literárnych textov. Na margo pôvodného bernolákovského pravopisu hovorí: „vieme všetci, ako behom času prežili sa pravidlá Bernolákom do spisovnej reči našej zaprevadené, a jako prirodzene opravil a zdokonalil sa pravopis slovenský, tak že teraz už žiadnemu vzdelanému Slovákov ani na myseľ nepríde, aby vo spisoch pre národ náš určených starodávneho bernoláckeho spôsobu písania bez potrebných opráv užíval.“²³ Svoj edičný príklon k aktuálnej slovenskej pravopisnej norme zdôvodňuje ako snahu „vziať ohľad na pravopis slovenský teraz všeobecne prijatý a upotrebovaný a dľa tohoto riadiť sa celkom vo vydaní novom týchže spisov“.²⁴ Na druhej strane si je vedomý aj obmedzení vyplývajúcich z transformácie pôvodného bernolákovského pravopisu do vtedy aktuálnej ortografickej normy. V oblasti prózy tento postup považuje za prirodzený, no pri edícii básnických textov však upozorňuje na limity v podobe Hollého časomerných veršov, ktorých pevný metrický pôdorys zamedzil úplnú realizáciu možnosti „preoblečenia jejich do slovenčiny terajšej“.²⁵ Zasahuje teda iba do tej vrstvy Hollého básnického textu, ktorá „nie je v spojení s časomierou jeho“.²⁶

Viktorinove edičné zásahy do Hollého diela možno zhrnúť do niekoľkých bodov: 1. Upravil písanie *i/y* a *í/ý* podľa aktuálneho historicko-etymologického pravopisného princípu (hodžovsko-hattalovskej kodifikácie). Oproti pôvodnému bernolákovskému pravopisu teda do Hollého jazyka zavádza ypsilon, ktorý podľa jeho názoru „k určitosti a kráse pravopisu nášeho slaviansko-slovenského nevyhnutne prináleží“.²⁷ 2. S prijatím ypsilonu podľa Viktorina „odpadla potreba zmäčkovania hlások: *d, l, n, t* pred *e, é, i, í*, ponevác tieto samohlásky tam tie spoluhlásky, s nepatrnými výnimkami, samy zmäčkujú“²⁸ teda oproti pôvodnej bernolákovskej pravopisnej norme došlo k eliminovaniu písania mäkčeň v uvedených pozíciách. 3. Realizoval viaceré hláskoslovné zmeny (vo vokalickej štruktúre preferuje najmä využitie „širších vokálov“²⁹ v konsonantickej štruktúre preferuje mäkké *l* aj v pozíciách, kde sa u Hollého nevyskytuje.³⁰ 4. Zasiahol do morfolologickej roviny Hollého jazyka úpravou substantívnych i adjektívnych paradigiem a niektorých

23 Tamže, s. XXIV.

24 Tamže.

25 Tamže.

26 Tamže.

27 Tamže, s. XXV.

28 Tamže.

29 Viktorin menil pôvodné Hollého participia *patrica* na *patráce*, *všehubící* na *všehubáci*, *spicému* na *spácému*, *vrazící* na *vrazáci* a pod.

30 Napríklad *neprátela*, *jedla*, *lak*, *záslubná*, *král*, *volnota*.

294 slovesných tvarov v prospech aktuálnej pravopisnej normy.³¹ 5. Odstraňuje písanie substantív veľkými začiatočnými písmenami. 6. Grafému *w* nahrádza grafémou *v*, grafému *g* nahrádza grafémou *j* a grafému *ğ* grafémou *g*. Okrem toho píše, že „vyobcoval som zjavné nedúslednosti a neslovenskosti, jakých nachádza sa v bernolákovčine hojnosť“, no bližšie ich nekonkretizuje, „bo ony na básne samé žiadneho vplyvu nemajú“.³² Svoje edičné zásady modelovo prezentuje na príklade Hollého básne *Hlas Tatry*, ktorú publikuje v rámci svojho textologického úvodu v podobe paralelného textového znenia v Hollého pôvodine i vo vlastnej edičnej úprave.³³

Napriek uvedeným edičným zásahom Viktorin vo veľkej miere rešpektuje autonómnosť básnického jazyka Jána Hollého a uvedomuje si najmä jeho estetickú dimenziu: „Bol bych sice i dvojhlások v terajšom spisovnom jazyku bežných čiastočne aspoň, jako aj viacej širších samohlások, k. p. v lokále mužskom a sredňom, potom v predložkách upotrebiť mohol bez toho, že by mi časomiera v tom bola prekážala: no neurobil som to, aby ani zďaleka nemohlo sa povedať, že som svedolne pôvodný charakter z Hollého prác zotrel.“³⁴ Svoje edičné zásahy okrem iného odôvodňuje aj potrebou zvýšenia prístupnosti Hollého básní „bratom našim českým“.³⁵

Edičné princípy vytvorené J. K. Viktorinom pretrvali s rôznymi modifikáciami až do súčasnosti a predstavujú jednu z viacerých možností edičného prístupu k textom bernolákovskej proveniencie a ich jazykovej aktualizácie. Stali sa bežnou súčasťou čitateľských a popularizačných vydání bernolákovských autorov, ale aj edičným princípom využívaným vo vydaniach určených najmä mladším čitateľom, v učebniciach pre stredné školy, v čítankách a prehľadových antológiách.

K čiastočnej revízii a úprave Viktorinových edičných zásad pristúpil v roku 1908 Jozef Škultéty v súvislosti s ďalším pokusom o nové vydanie Hollého básnického diela. Z pôvodne zamýšľanej viacväzkovej edície vyšiel napokon iba prvý zväzok s názvom *Básne Jána Hollého* obsahujúci *Selanky*, *Žalospěvy* a epos *Svatoptluk*.³⁶ V doslove k tejto edícii sa Jozef Škultéty spätne vracia k Viktorinovu vydaniu z roku 1863, o ktorom píše: „Na počiatku 60-tych rokov XIX. storočia ako písomný jazyk však utvrdovala sa už stredná slovenčina, písaná etymologicky: svoje vydanie Hollého básní Viktorin hľadel prispôbiť tomuto jazyku.“³⁷ Následne rekapituluje Viktorinove edičné zásady, z veľkej časti ich akceptuje a prijíma ako východisko aj pre svoju edíciu, no niektoré jeho zásahy do autenticity bernolákovskej slovenčiny odmieta. V tejto súvislosti uvádza, že „jazyk Hollého je západné nárečie slovenčiny, jazykom spisovným roku 1863 bola už stredná

31 Pôvodné bernolákovské tvary lokálu *obloze*, *draze*, *porážce*, *desce*, *ruce* menil na tvary *oblohe*, *drahe*, *porážke*, *deske*, *ruke*; pôvodné tvary inštrumentálu s príponou *-u* (*hroznú ríbal sekerú*) nahrádzal tvarmi s príponou *-ou* (*hroznou ríbal sekerou*); pôvodné koncovky maskulín v inštrumentáli *-em* (*úmorem*, *dubem*, *ohnem*, *dupotem*) menil na tvary s koncovkou *-om* (*úmorom*, *dubom*, *ohnom*, *dupotom*); namiesto infinitívneho tvaru *it'* používa tvar *íst*.

32 Jána Hollého spisy Básnické so životopisom a zprávou o pomníku i spisoch jeho, c. d., s. XXV.

33 Okrem typografických a ortografických zásahov vo Viktorinovej edícii Hollého básne *Hlas Tatry* zaujmú najmä zásahy do lexikálnej roviny básnického textu: pôvodný bernolákovský tvar *zhlédavými* nahrádza lexikálnym novotvarom *zhládavými*, tvar *kolem* nahrádza tvarom *kolom*, slovo *znice* mení na novotvar *zňáče*, tvar *rodenci* mení na *rodáci*, *traťice* na *tratăce*, *prírost* na *prírast*.

34 Jána Hollého spisy Básnické so životopisom a zprávou o pomníku i spisoch jeho, c. d., s. XXV.

35 Tamže.

36 *Básne Jána Hollého. Sväzok I.* Turčiansky Sv. Martin : Kníhkupecko-nakladateľský spolok, 1908.

37 ŠKULTÉTY, Jozef: Na vysvetlenie. In: *Básne Jána Hollého. Sväzok I.*, c. d., s. 336.

slovenčina. Zasadou nášho vydania je: zachovať čím najvernejšie typ slovenského západného nárečia, uvedeného do literatúry Bernolákom a rozvinutého v básnických dielach Jána Hollého. Viktorin v úvode svojom hovorí o ‚mluvnických opravách‘, o ‚upotrebení širších samohlások‘: pri našej zásade nedovoľuje sa ničoho podobného.“³⁸ J. Škultéty teda eliminoval všetky Viktorinove úpravy výraznejšie vstupujúce do hláskoslovnej, morfolologickej a lexikálnej roviny pôvodného literárneho textu a posúvajúce Hollého básnický jazyk smerom k stredoslovenskej norme. Ponecháva iba tie Viktorinove úpravy, ktoré súvisia s prispôbením bernolákovčiny aktuálnemu historicko-etymologickému pravopisnému princípu a modernejším typografickým zásadám (rozlišovanie *i/y* a *i'/y'*, označovanie mäkkosti konsonantov podľa aktuálnej pravopisnej normy, nahrádzanie grafém *w*, *g* a *ğ* grafémami *v*, *j* a *g* a odstránenie písania substantív veľkými začiatočnými písmenami). Tieto edičné zásady, neskôr Štefanom Krčmérym označené za „opravený etymologický pravopis“,³⁹ sa uplatňovali v edíciách bernolákovských textov v celom medzivojnovom období⁴⁰ a napokon i v období po roku 1945. Neskôr ich detailne aktualizoval Jozef Ambruš vo vydaní Hollého *Selaniek* z roku 1959 v edícii Školská knižnica: „Pri novom vydávaní bernolákovských textov snažíme sa teda pôvodné texty upravovať tak, aby sme ich čo najviac priblížili vnímaniu dnešného čitateľa a aby sme pritom nenarušili ich pôvodný charakter. Kým však pri textoch písaných prózou zasahujeme úpravami aj do hláskoslovnia a tvaroslovnia, zatiaľ v básnických textoch si takéto úpravy nemôžeme dovoliť, lebo nimi by sme vážne narušili napr. pôvodný rytmus básne, čím by sme zotrelí aj jej prvotný ráz a zbavili ju básnických hodnôt.“⁴¹ Preberá teda Viktorinov a najmä Škultétyho edičný princíp, na viacerých miestach ho však aktualizuje a detailizuje s ohľadom na aktuálnu podobu slovenského pravopisu po jeho reforme z roku 1953 (úprava písania predložiek *s/z*, *so/zo*, písanie zložených prísloviak *i hñed'* – *ihñed'*, písanie apostrofov, spojovníkov a celkové úpravy interpunkcie podľa aktuálnej pravopisnej normy). Tento edičný princíp sa následne udomácnil vo viacerých čitateľských a popularizačných edíciách bernolákovských textov a najmä v textových edíciách určených primárne pre školskú prax.⁴²

38 Tamže, s. 337.

39 KRČMÉRY, Štefan: Poznámky. In: HOLLÝ, Ján: *Výber z básní*. Turčiansky Sv. Martin : Knižtlačiarsky účastinársky spolok, 1925, s. 167.

40 Porov. vydanie básnických textov Jána Hollého v edícii Čítanie študujúcej mládeže, ktorú vydávala Matica slovenská: HOLLÝ, Ján: *Výber z básní*. Turčiansky Sv. Martin : Knižtlačiarsky účastinársky spolok, 1925; HOLLÝ, Ján: *Výber z básní*. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1940.

41 AMBRUŠ, Jozef: Prepisovanie pôvodných textov. In: HOLLÝ, Ján: *Selaniky*. Bratislava : Mladé letá, 1959, s. 97.

42 Napríklad HOLLÝ, Ján: *Selaniky*. Text upravil, slovník, vysvetlivky a poznámky spracoval Jozef Ambruš. Doslov napísal Stanislav Šmatlák. Bratislava : Mladé letá, 1959; básnické texty vo vydaní FÁNDLY, Juraj: *Rozprávky rozmarné a poučné*. Zostavil a štúdiu napísal Ján Tibenský. Text upravil, bibliografické poznámky a vysvetlivky napísal Jozef Nižnanský. Bratislava : Tatran, 1973; ukážky z Hollého textov v edícii *Pevce vekov dávnych. Ján Hollý. Život a dielo v dokumentoch*. Zostavil Augustín Maťovčík. Martin : Osveta, 1984; ukážky z bernolákovských textov v stredoškolských čítankách MINÁRIK, Jozef – MARČOK, Viliam – GAŠPÁRIK, Mikuláš: *Čítanka 1. Pre 1. ročník stredných všeobecnovzdelávacích škôl a pre 1. ročník stredných odborných škôl*. Bratislava : SPN, 1970; MINÁRIK, Jozef – KOUTUN, Juraj – JANČINOVÁ, Melánia: *Čítanka 1. Pre 1. ročník stredných škôl*. Bratislava : SPN, 1982; IHNÁTKOVÁ, Natália – FEDOROVÁ, Mária – JABLONSKÁ, Mária – KRAHULCOVÁ, Valéria – TRUTZ, Rudolf: *Čítanka 1. Pre 1. ročník gymnázií a stredných škôl*. Bratislava : Litera, 1994.

Druhý typ edičného prístupu k bernolákovským textom reprezentujú edície rešpektujúce autentickú jazykovú podobu východiskového textu, pričom sa v nich eliminujú iba niektoré dobové archaické typografické osobitosti.

Už v priebehu druhej polovice 19. storočia sa objavovali časopisecké edície, ktoré sprístupňovali najmä texty z autorských pozostalostí bernolákovských autorov a texty rukopisného charakteru.⁴³ Tieto edície sa vyznačovali snahou o maximálne zachovanie východiskového textového prameňa v autentickej jazykovej i typografickej podobe. V porovnaní s edíciami J. K. Viktorina a J. Škultétyho, v ktorých sa bernolákovské texty programovo prispôbovali aktuálnej pravopisnej norme, predstavovali skôr smerovanie k mechanickému diplomatickému prepisu pôvodných textov. Dané edičné pokusy možno vnímať ako súčasť hľadania optimálnej podoby transkribovaného textu s cieľom prezentovať literárnu pamiatku v čo najautentickejšom výraze. Do diskusií o hľadaní optimálnej podoby edovaného bernolákovského textu azda najvýraznejšie zasiahol Jozef Ambruš súborným vydaním diela Jána Hollého v desiatich zväzkoch *Dielo Jána Hollého I – X.* (1950),⁴⁴ ktoré pripravil ako editor. Táto komplexná a jedinečná edícia, ktorá vyšla pri príležitosti stého výročia básnikovej smrti v neľahkých spoločensko-politických pomeroch po februárových udalostiach v roku 1948, je dodnes považovaná za najkomplexnejšiu, najucelenejšiu a textologicky najspoľahlivejšiu edíciu básnikovho diela. Celý následný literárnohistorický výskum diela Jána Hollého v druhej polovici 20. storočia i v súčasnosti materiálovo vychádza práve z tejto Ambrušovej edície.⁴⁵ Táto edícia sa dokonca stala textologickým východiskom aj ďalších novších vydaní Hollého básnických textov.⁴⁶

Ambrušov edičný prístup možno charakterizovať ako hľadanie optimálnej rovnováhy medzi zachovaním čo možno najväčšej autenticity pôvodiny s akcentom na jej historickú pravdivosť a pôvodnosť, nakoľko pôvodný text chápal ako „záväzný kánon“, a medzi povinnosťou textológa a editora „otvoriť text súčasnému čitateľovi“.⁴⁷ Ako editorovi sa mu videl nevhodný „diplomatický prepis textu aj úplné akceptovanie dnešnej spisovnej normy. Tieto dve podoby edovaného textu považoval za vonkoncom krajné riešenia.“⁴⁸ Pri príprave edície Hollého textov si bol na jednej strane vedomý faktu, že „pôvodný starý pravopis sťažuje dnešnému čitateľovi prístup k Hollého dielu“,⁴⁹ no na strane druhej ostro odmietol aj edičné praktiky svojich predchodcov (J. Viktorina a J. Škultétyho), ktorí v edičnej praxi

43 Ide najmä o edície bernolákovských literárnych pamiatok v Literárnych listoch vydávaných Františkom Richardom Osvaldom. Ako reprezentatívny príklad možno uviesť edíciu Fándlyho básne Prátelecké porozumení publikovanú in: *Literárne listy*, roč. 5, 1895, s. 44 – 47.

44 *Dielo Jána Hollého I – X.* Ed. J. Ambruš. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1950.

45 Bližšie TANESKI, Martina: Dielo Jána Hollého v editorskom počíne Jozefa Ambruša. In: BRTÁŇOVÁ, Erika – VANEKOVÁ, Olga (eds.): *Pamäť literárnej vedy. Jozef Ambruš*. Bratislava : Ústav slovenskej literatúry SAV, 2015, s. 38 – 45; BRTÁŇOVÁ, Erika: Prínos Jozefa Ambruša k výskumu klasicizmu. In: BRTÁŇOVÁ – Vaneková, Pamäť literárnej vedy. Jozef Ambruš, c. d., s. 30 – 37; LIBA, Peter: Ambrušova koncepcia textológie a editorstva. In: *Biografické štúdie* 31. Martin : Matica slovenská, 2005, s. 11 – 19.

46 Ide najmä o vydanie v edícii Zlatý fond slovenskej literatúry kombinujúce pôvodné Hollého texty s ich prekladmi do súčasnej slovenčiny: HOLLÝ, Ján: *Dielo I – II*. Bratislava : Tatran, 1985; Bratislava : Slovenský Tatran, 1999 (2. vydanie).

47 Liba, c. d., s. 12.

48 BRTÁŇOVÁ, Prínos Jozefa Ambruša k výskumu klasicizmu, c. d., s. 31.

49 AMBRUŠ, Jozef: *Dielo Jána Hollého*. Nepaginovaný dodatok k vydaniu *Dielo Jána Hollého I – X.* Ed. J. Ambruš. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1950.

„vychádzali z akéhosi mylného ‚poslovenčujúceho‘ hľadiska, usilujúc sa Hollého dielo jazykovo prispôsobiť súčasnej slovenčine, čím vážne narušili pôvodný ráz diela a tým ho úplne znehodnotili pre odbornejšie štúdium“.⁵⁰ Miesto tejto „poslovenčujúcej metódy“ videl najmä v edíciách „pre školskú mládež“,⁵¹ čo dokazuje aj skutočnosť, že sám sa k tejto edičnej metóde prihlásil o niekoľko rokov neskôr, v roku 1959, keď pre vydavateľstvo Mladé letá pripravoval už spomenuté vydanie Hollého *Selaniek* v edícii Školská knižnica. V prípade vydania súborného diela Jána Hollého mal však J. Ambruš podstatne vyššie ambície. Počítal jednoznačne s tým, že cieľovou skupinou jeho edície budú práve odborníci, ktorí „budú používať texty nášho vydania“ a na toto súborné vydanie sa „môžu plne spoliehať“.⁵²

Ambrušova edícia primárne vychádzala z tzv. „pravidla poslednej ruky“, teda z budúceho súborného vydania Hollého diela z rokov 1841 – 1842. V súvislosti s týmto pramenným východiskom Jozef Ambruš uvádza, že „textovým a pravopisným podkladom pre tento súbor Hollého diela bolo nám vydanie z rokov 1841 – 42 (vydanie Spolku milovníkov reči a literatury slovenskej v Budíne), pričom jeho texty sme starostlivo porovnávali so všetkými predošlými vydaniaми a známymi rukopismi a na tomto základe sme kriticky prevádzali potrebné textové úpravy“.⁵³ Pomocou precíznej analýzy všetkých dostupných predchádzajúcich textových prameňov revidoval J. Ambruš najmä tlačové nedôslednosti vydania z rokov 1841 – 1842 narušajúce metrickú štruktúru Hollého veršov a viaceré tlačové chyby. Hollého texty sú v tomto vydaní edične spracované v ich jazykovej autenticite (s ponechaním princípov pôvodného bernolákovského pravopisu) a v komplexnosti. Jediným výraznejším zásahom sú iba transkripčné úpravy týkajúce sa odstránenia dobových typografických špecifik (nahradenie grafém *w*, *g* a *ğ* – grafémami *v*, *j*, a *g*), eliminovanie písania substantív veľkým začiatočným písmenom a úpravy interpunkcie. Na rozdiel od Viktorinovho a Škultétyho vydania i vydaní Hollého textov z medzivojnového obdobia J. Ambruš dôsledne zachováva pôvodné písanie *i/í* a označovanie mäkkosti v podobe kodifikovanej Antonom Bernolákom. Edičné princípy využité v tomto vydaní J. Ambruš plánoval komplexne sumarizovať v osobitnom jedenástom zväzku, ktorý mal „obsahovať básnikov životopis a zhodnotenie jeho diela, bibliografické poznámky, zásady o úprave textu, zaznačenie rozdielov medzi jednotlivými vydaniaми a dosiaľ známymi rukopismi, vecné vysvetlivky a bohatý slovník odchylných a menej známych výrazov, menné registre a fotokopické prílohy“.⁵⁴ V tejto súvislosti ku koncepcii svojej edície ďalej uvádza: „Upustili sme teda od doterajšej edičnej praxe u nás, že komentáre sa pripájajú ku každému zväzku osve – ak sa vôbec komentáre robievajú –, a presunuli sme ich do posledného samostatného zväzku. Urobili sme tak najmä preto, že nie každého zaujímajú odborné komentáre a upravovateľské zásady, výpočet rozličných odchýliek a zmien, z ktorých by sa okrem toho mnohé museli opakovať v skoro všetkých zväzkoch. Je pochopiteľné, že takto rozplánovaný zväzok komentárov

---

50 Tamže.

51 Tamže.

52 Tamže.

53 Tamže.

54 Tamže.

298 nemohli sme prichystať na vydanie súčasne s celým dielom Hollého.⁵⁵ Vydanie plánovaného jedenásteho zväzku sa však napokon nerealizovalo.

Ambrušov textologický prístup priniesol do slovenskej edičnej praxe 20. storočia alternatívu voči starším tendenciám (siahajúcim ešte do druhej polovice 19. storočia) prispôbovať charakter pôvodných bernolákovských textov historicko-etymologickej povahe súčasnej pravopisnej normy. Kým tento „slovenčiaci“ prístup našiel svoje využitie primárne v popularizačných edíciách, rôznych čitateľských výberoch a najmä v školskej praxi, Ambrušove edičné princípy uplatnené v súbornom diele Jána Hollého i v jeho ďalších edíciách bernolákovských textov, ktoré nasledovali aj ďalší editori (Imrich Kotvan, Milan Majtán, Viliam Turčány, Ján Tibenský), našli skôr využitie v edíciách odbornejšieho zamerania.⁵⁶

Otázka miery jazykovej aktualizácie je len jedným z problémov edícií bernolákovských textov literárneho i neliterárneho charakteru. Ďalšie okruhy problémov týkajúce sa týchto vydaní súvisia s celkovým koncepčným prístupom editorov k bernolákovským textom ako textovým prameňom a s kvalitou ich edičného spracovania.

Najmarkantnejším problémom edícií bernolákovských literárnych pamiatok od druhej polovice 19. storočia je sklon k redukcii pôvodného rozsahu textových prameňov a nerešpektovanie pôvodnej formy, integrity a autentickej štruktúry literárnych textov. Tieto redukcie sú pozorovateľné v troch oblastiach: a) vypúšťanie pôvodných sprievodných textov, autorských poznámok a komentárov (neraz s veľkou literárnohistorickou hodnotou); b) nerešpektovanie pôvodného usporiadania básnických zbierok a textových súborov v ich pôvodnej komplexnosti; c) redukcia pôvodných štruktúrovaných názvov literárnych textov a eliminovanie dedikačných pasáží.

Vypúšťanie pôvodných sprievodných textov, pôvodných autorských poznámok a komentárov je typické najmä pre všetky novšie edície Hollého eposov s výnimkou ich budínskeho vydania z rokov 1841 – 1842 a Ambrušovej desiatzväzkovej edície. Všetky ostatné vydania Hollého veľkej epiky, počnúc Viktorinovým vydaním z roku 1863⁵⁷ a končiac edíciami v Zlatom fonde slovenskej literatúry z rokov 1985 a 1999, neobsahujú pôvodné (pre pochopenie literárnych textov neraz zásadné) Hollého dodatky, komentáre a poznámky. V novších vydaniach eposu *Svatopluk* tradične absentuje časť *Vysvetlení niektorých slov k básni Svatopluka* a pri vydaniach eposu *Cirillo-Metodiada* sprievodné texty *Životopis svätích*

55 Tamže.

56 Napríklad FÁNDLY, Juraj: *Výber z diela*. Pripravil, úvod a poznámky napísal Ján Tibenský. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1954; Bernolákovské polemiky. Edične pripravil, poznámky a vysvetlivky napísal Imrich Kotvan. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1966; *Korešpondencia Jána Hollého*. Pripravil Jozef Ambruš. Martin: Matica slovenská, 1967; *Korešpondencia Jozefa Petroviča*. Pripravil Jozef Ambruš. Martin: Matica slovenská, 1969; FÁNDLY, Juraj: *Pilní domajší a polní hospodár I*. Zostavili, textovo upravili a poznámky spracovali Milan Majtán, Jozef Nižnanský a Marie Majtánová. Úvod napísal Ján Tibenský. Bratislava: Tatran, 1990; HOLLÝ, Ján: *Dielo I – II*. Bratislava: Tatran, 1985; Bratislava: Slovenský Tatran, 1999 (2. vyd.); básnické texty Jána Hollého publikované v antológii KRAUS, Cyril (ed.): *Slovenský klasicizmus. Poézia*. Bratislava: Tatran, 2004.

57 Viktorin túto skutočnosť odôvodňuje v úvode k edícii predovšetkým ekonomickými dôvodmi.

Cirilla a Metóda, Visvetleňi a Bájosloví pohanských Slovákov.⁵⁸ Tieto texty z textologického i literárnohistorického aspektu tvoria integrálnu súčasť pôvodného autorského zámeru, ktorý je potrebné vždy rešpektovať v jeho celistvosti a autenticite. Sú neoddeliteľnou súčasťou básnického textu, nakoľko sú príkladom vzájomnej duality básnickej fikcie na jednej strane a snahy o objektívne hľadanie historickej pravdy v intenciách dobového historického poznania na strane druhej. Práve tieto texty tvoria interpretačný kľúč k vlastným básnickým dielam, sú dkladom o dobových literárnoteoretických náhľadoch, estetických preferenciách či o podobách súvekeho obrodeneckého historizmu a mytologizmu, teda kategórií, ktoré tieto texty spolukonštituovali. Ich vynechanie, akokoľvek odôvodňované ekonomickými príčinami či zameraním edície smerom k širšej čitateľskej verejnosti, nemožno akceptovať ako ospravedlňujúce argumenty.

V edíciách bernolákovských textov sa často stretávame aj s nerešpektovaním pôvodného usporiadania básnických zbierok a textových súborov a s nerešpektovaním ich pôvodnej komplexnosti a skladby. V prípade edície Hollého *Selaniek* z roku 1959 to bolo najmä vynechanie záverečnej trojice selaniek (*Vitoslav, Miloslav a Spasitel*). Vydanie teda obsahuje iba prvých osemnásť selaniek, pričom editor túto redukciu bližšie nevysvetľuje, obmedzuje sa iba na konštatovanie: „Ináč Hollý napísal dvadsaťjeden vlastných selaniek, z ktorých sme do tohto výberu zaradili prvých osemnásť.“⁵⁹ Dôvodom na nezaradenie posledných troch selaniek boli jednoznačne dobové ideologické dôvody a zameranie edície Školská knižnica na potreby školskej praxe, kde texty s výrazne náboženským charakterom nemali miesto.

Ďalším problémom novších edícií sú časté redukcie pôvodných štruktúrovaných názvov a eliminovanie dedikačných pasáží. Napríklad názvy všetkých troch Hollého eposov mali pôvodne dvojdielnu štruktúru, boli zložené z hlavného názvu a podtitulu, ktorý bližšie špecifikoval žánrové zaradenie a rozsah eposu: *Svatopluk. Vítazská báseň ve dvanásti spevoch; Cirillo-Metodiada. Vítazská báseň v šestí spevoch; Sláv. Vítazská báseň v šestí spevoch*. Pôvodné členenie názvov eposov ešte zachováva Viktorinovo vydanie z roku 1863, Škultétyho vydanie z roku 1908 a vydania v edícii Čítanie študujúcej mládeže z medzivojnového obdobia z rokov 1925 a 1940. Ako prvý k redukcii názvov eposov, teda k odstráneniu ich podtitulov, pristúpil až Jozef Ambruš v desaťzväzkovom súbornom vydaní diela Jána Hollého z roku 1950 a komplexné názvy sa nevyskytujú ani vo vydaní v edícii Zlatý fond slovenskej literatúry (1985, 1999), ktoré textologicky vychádza práve z tejto Ambrušovej edície. Zaujímavý je aj postoj niektorých editorov k dedikačným pasážam odkazujúcim k príležitostnému charakteru niektorých básnických textov. Dedikačné pasáže cirkevným hodnostárom a mecénom bernolákovského hnutia boli aj súčasťou viacerých Hollého *Selaniek*⁶⁰ a pre ich čitateľa sú zároveň cenným

58 Tieto časti boli integrálnou súčasťou pôvodného vydania eposu Cirillo-Metodiada z roku 1835 a súčasťou tretieho zväzku Básni Jána Hollého z rokov 1841 – 1842. Jozef Ambruš vo svojej desaťzväzkovej edícii zaradil stať Bájosloví pohanských Slovákov do jedného zväzku s eposom Sláv, hoci bola pôvodne súčasťou Cirillo-Metodiady.

59 AMBRUŠ, Jozef: Vysvetlivky. In: HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Text upravil, slovník, vysvetlivky a poznámky spracoval Jozef Ambruš. Doslov napísal Stanislav Šmatlák. Bratislava : Mladé letá, 1959, s. 103.

60 Ide o selanky Slávín (dedikovaná ostrihomskému kanonikovi Jurovi Palkovičovi), Slavomíl (dedikovaná ostrihomskému arcibiskupovi Alexandrovi Rudnayovi) a Spasitel (dedikovaná Martinovi Hamuljakovi).

300 interpretačným kľúčom k týmto pozoruhodným básnickým textom. Dedikácie v podobe, v akej boli prvý raz publikované v uvedených selankách v almanachu *Zora*, ako prvý výrazne zredukoval vo svojej edícii J. K. Viktorin.⁶¹ Jozef Škultety vo svojej edícii z roku 1908, naopak, dedikácie publikoval v úplnom znení, rovnako ako Jozef Ambruš v súbornom vydaní Hollého diela z roku 1950. Tieto dedikácie úplne zmizli napríklad z vydania Hollého *Selaniek* z roku 1959.⁶²

Problémom edícií bernolákovských textov sú aj časté editorské chyby. Napríklad všetky novšie edície básnických textov Jána Hollého sa vyrovnávali s tlačovými chybami a textovými nekorektnosťami zo súborného vydania diela Jána Hollého z rokov 1841–1842, ktoré bolo rešpektované ako vydanie „poslednej ruky“ a slúžilo ako textologické východisko ďalších novších vydaní. Jozef Ambruš pri verifikácii týchto problémových miest pri príprave svojej desaťväzkovej edície Hollého diela siahol aj k pôvodným vydaniam básnikov textov z dvadsiatych a tridsiatych rokov 19. storočia a k dostupným rukopisom, no napriek tomuto úsiliu sa mu nepodarilo odstrániť všetky nedostatky. Niektoré menšie korekcie Ambrušovho vydania neskôr realizoval Viliam Turčány pri textologickej úprave Hollého textov prevzatých z Ambrušovej edície do vydania v edícii Zlatý fond slovenskej literatúry (1985, 1999).⁶³ K niektorým korektúram pôvodných tlačových nepresností pristúpil aj Milan Majtán v edícii Fándlyho *Pilného domajšieho a poľného hospodára* (1990). Editor sa dôsledne snažil na jednej strane zachovať úzus bernolákovského spisovného jazyka, no na druhej strane poukázať aj na jeho ešte neustálenú gramatickú a pravopisnú normu z deväťdesiatych rokov 18. storočia a na Fándlyho individuálny jazykový štýl tak, „aby vynikla krása jeho ľudového, západoslovenskou nárečovou terminológiou popretkávaného jazyka“.⁶⁴ Preto v tejto edícii editor zámerne ponechal napríklad nedôsledné zapisovanie dĺžky samohlások a mäkkosti spoluhlások či kolísanie v jednotlivých lexikálnych tvaroch, pričom sa sústredil iba na úpravu „najzákladnejších javov súvisiacich s prepisom švabachu do latinky“.⁶⁵

Oveľa väčšie nedôslednosti sa však vyskytujú v edíciách textov rukopisného charakteru. Ako modelový príklad možno uviesť edície pôvodne rukopisnej básne Juraja Fándlyho *Prátelské porozumení* (1807). Báseň vyšla tlačou prvýkrát až v roku 1895, keď ju publikoval Štefan Kramár v *Literárnych listoch*.⁶⁶ V knižnej podobe vyšla prvý raz až v roku 1973 vo výbere z Fándlyho diela *Rozprávky rozmarné*

61 Napríklad pôvodnú dedikáciu selanky Slavomíl „Ke slavnému uvádzajú jeho knižacej osvietnosti Alexandra Rudnayho, arcibiskupa ostrihomského a t. d. a t. d. roku 1820, dňa 16. mája“ (HOLLÝ, Ján: Slavomíl. In: *Zora. Almanach na rok 1835*. V Budíne : Literami Král. univers. tiskárne, 1835, s. 20) zjednodušil J. K. Viktorin iba do podoby „Alexandrovi Rudnaymu“ (*Jána Hollého spisy Básnické so životopisom a zpravou o pomníku i spisoch jeho*. Sporiadal a vydal Josef Viktorin. Tretie, opravené vydanie. Pešť : Sklad knižkupectva Laufer & Stolp, 1863, s. 317).

62 Porov. HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Text upravil, slovník, vysvetlivky a poznámky spracoval Jozef Ambruš. Doslov napísal Stanislav Šmatlák. Bratislava : Mladé letá, 1959, s. 5 a s. 17. Hoci z textov *Selaniek* dedikácie vypadli, editor Jozef Ambruš o ich pôvodnom venovaní významným cirkevným hodnostárom informuje čitateľa menej nápadným spôsobom v záverečných vysvetlivkách na konci knihy (s. 103–117).

63 Porov. Turčány, Poznámka k textovej úprave, c. d., s. 491–495.

64 MAJTÁN, Milan: Edičná poznámka. In: Fándly, Pilní domajší a poľní hospodár I., 1990, c. d., s. 497.

65 Tamže.

66 Rukopisná pamiatka po Jurajovi Fándly. in: *Literárne listy*, roč. 5, 1895, č. 4, s. 44–47. Neskôr časti textu publikoval Jozef Škultety In: *Slovenské pohľady*, roč. 20, 1900, č. 6, s. 301–302.

*a poučné.*⁶⁷ Táto edícia Fándlyho básne je výrazne upravená v prospech súčasnej pravopisnej normy, čím vychádza v ústrety popularizačnému zameraniu knihy. Realizované edičné úpravy však výrazne prekračujú aj všetky dovtedajšie edičné zásady, ktoré sa pri tomto type transkripcie bernolákovských textov používali a ktoré sa napriek zásahom do ortografie snažili zachovať istú mieru autenticity literárneho textu. Edičné spracovanie Fándlyho básne Jozefom Nižnanským sa vyznačuje vysokou chybovosťou: edícia básne nezachováva pôvodnú kvantitu, čo má dosah na kvalitu a metrický pôdorys hexametra, na mnohých miestach nerešpektuje pôvodné syntaktické členenie textu, zasahuje do lexikálnej roviny (napríklad nahradenie pôvodných tvarov zámen *jich, jim* tvarmi *ich, im*; nerešpektovanie pôvodného pravopisu v slovách *Boch – boh, Božích darov – božích darov*, ale zostáva napríklad zachované písanie veľkého písmena v slovom spojení *ve vinnice Páne*). Za najzávažnejší editorský omyl však možno považovať pasáž Fándlyho textu, v ktorej edičné omyly spôsobujú vážne posuny v sémantike básnického textu. Pre porovnanie uvádzame prepis časti básnického textu podľa edície J. Nižnanského a prepis podľa rukopisného originálu z roku 1807:

*Po kvitlych lúkách prechádza tam sa Apollo,
su pri nem na službu muži, Helíkona panenky,
vence vijú muži jemu z kvitkov aj veršovnikom...*⁶⁸

*Po kvitlich lúkach prechádzá tam sa Apollo,
su pri nem na službu Múzi, Helíkona panenki,
Vence vijú Múzi jemu s kvítkov ai veršovnikom...*⁶⁹

Omyly v podobe zámény pôvodného slova *Múzy* za *muži*, ako aj viaceré rytmické nekorektnosti prameňa v ich mechanickom prevzatí z edície básne publikovanej Štefanom Kramárom v *Literárnych listoch* v roku 1895. Kramárov diplomaticky koncipovaný prepis pôvodného rukopisného prameňa napriek viditeľnej snahe o rekonštrukciu rukopisnej pamiatky v jej autentickom vyznení vykazuje (v porovnaní s originálom) vysokú chybovosť. Napriek tomu sa stal východiskovým textovým prameňom novších edícií. Z Kramárovho vydania vychádzala aj Mária Vyvíjalová pri koncipovaní kapitoly *Fándlyho básneň Prátelské porozumení* v knihe *Mladý Ján Hollý* (1975),⁷⁰ odkiaľ prevzala pomerne rozsiahle pasáže. Vyslovuje však isté pochybnosti o kvalite Kramárovej edície, ktorú v tom čase nemohla verifikovať s rukopisným originálom, ktorý bol v sedemdesiatych rokoch 20. storočia nedostupný: „nenašli sme jej rukopisný originál, preto nemôžeme určiť, či v nej všetky diakritické znamienka označil Fándly, alebo či ich Kramár čiastočne upravil.“⁷¹ Verifikáciu a revíziu Kramárovej edície ako aj novších vydaní Fándlyho

67 FÁNDLY, Juraj: *Rozprávky rozmarné a poučné*. Zostavil a štúdiu napísal Ján Tibenský. Text upravil, bibliografické poznámky a vysvetlivky napísal Jozef Nižnanský. Bratislava: Tatran, 1973, s. 221 – 225.

68 Tamže, s. 224.

69 Podľa faksimilného vydania FÁNDLY, Juraj: *Priateľské porozumenie. Oslavná básneň na Ompitál a básnika Jána Hollého*. Ed. Ján Dubovský a Anton Adamkovič. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1990, s. 14.

70 VYVÍJALOVÁ, Mária: *Mladý Ján Hollý*. Bratislava: Tatran, 1975, s. 65 – 72.

71 Tamže, s. 68.

302 básne umožnilo až faksimilné vydanie Fándlyho rukopisného textu a jeho nová edícia z roku 1990, ktorá vyšla vďaka znovuobjaveniu pôvodného autografu.⁷²

Tretí a zároveň posledný edičný prístup, ktorý súvisí s aktualizáciou bernolákovských textov, reprezentujú ich umelecké preklady do súčasnej slovenčiny. Tento typ aktualizácie literárnych textov však už výrazne prekračuje rámec textologickej problematiky a je skôr doménou translatológie, nakoľko reprezentuje typ tzv. vnútroliterárneho prekladu. Ako jeden z prvých sa k potrebe transponovania Hollého diela z bernolákovčiny do súčasnej slovenčiny otvorene vyjadril Karol Rosenbaum, a to v úvodoch k Ambrušovým edíciám *Na slovenský národ* (1957) a *Ján Hollý očami svojich súčasníkov* (1964). V tejto súvislosti si K. Rosenbaum položil otázku, „aká bude ďalšia cesta prijímania Hollého diela? Ostane sa iba pri jeho registrovaní do literárnej minulosti s vedomím vážnych pokusov básnika o vážne slovesné umenie v mimoriadne ťažkých podmienkach útlaku? Nevynorí sa možnosť hlbšieho poznania v stredoslovenskom prebásnení, ako sa stalo nedávno s Rukopismi v českej kultúre? Nastane obdobie užšieho vzťahu k dielu Jána Hollého?“⁷³ Jednou z prvých odpovedí na túto otázku bol preklad Hollého *Selaniek* od Jána Kostru z roku 1965, ktorý v dejinách umeleckého prekladu na Slovensku, ale aj v edičnej praxi zaužívanej pri vydávaní literárnych textov starších literárnych období zahajuje bohatú tradíciu vnútroliterárnych prekladov z bernolákovčiny i češtiny. Jozef Felix, autor doslovu ku Kostrovmu prekladu Hollého *Selaniek*, zdôvodnil potrebu vnútroliterárnych prekladov existenciou tzv. dvojnásobnej clony, „ktorá akosi znemožňovala modernému čitateľovi dovidieť veľkú poéziu jeho diela“.⁷⁴ Tou pomyselnou dvojnásobnou clonou boli podľa Felixa „časomerná prozódia a sám Hollého jazyk“.⁷⁵ Vnútroliterárny preklad má na jednej strane opodstatnený význam a svoje pevné miesto v procese aktualizácie a popularizácie literárnych textov starších vývinových období najmä vo vzťahu k širšej čitateľskej verejnosti, no na druhej strane je potrebné počítať aj s istými rizikami, ktoré tento spôsob aktualizácie so sebou prináša. Každý umelecký preklad básnického či prozaického textu (vrátane prekladu vnútroliterárneho) je nielen výrazným jazykovým posunom, ale aj posunom v rovine formy a tvaru umeleckého textu, navyše s latentne prítomným nebezpečenstvom transformácie originálu na parafrázu.⁷⁶ Pri prekladaní bernolákovskej poézie ide najmä o jazykovú a tvarovú transformáciu z časomieru na jej prízvučnú nápodobu a pri prekladoch z prózy ide neraz o radikálne transformácie zasahujúce nielen lexikálnu rovinu

72 Editori poslednej edície Fándlyho básne uvádzajú, že rukopis sa najskôr dostal „do rúk Antona Augustína Baníka (1900 – 1978) z Matice slovenskej v Turčianskom sv. Martine, ktorý ju hodlal vydať tlačou. Zostala však nevydaná v jeho literárnej pozostalosti. Pred svojou smrťou A. A. Baník daroval báseň A. Maťovčíkovi, ktorý ju však z úcty k Fándlymu a v záujme slovenskej literárnej vedy venoval literárnemu archívu Matice slovenskej. Tam ju zaradili do literárnej pozostalosti A. A. Baníka pod signatúrou 132 DP 1. A tak vlastne až v tomto vydaní SSV v Trnave dostal sa na svetlo autentický text Fándlyho básne.“ FÁNDLY, Juraj: *Priateľské porozumenie. Oslavná báseň na Ompitál a básnika Jána Hollého*. Ed. Ján Dubovský a Anton Adamkovič. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1990, s. 24 – 25.

73 ROSENBAUM, Karol: Miesto Jána Hollého v slovenskej literatúre. In: *Ján Hollý očami svojich súčasníkov*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1964, s. 42.

74 FELIX, Jozef: Ján Hollý a jeho „spevy pastierske“. In: HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965, s. 146.

75 Tamže.

76 Blížšie KOCHOL, Viktor: *Literárne reflexie*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1979, s. 121 – 126.

textu, ale najmä jeho syntaktickú a štylistickú rovinu, čo sa najmarkantnejšie prejavuje v zásadnej (z recepcného aspektu však opodstatnenej) transformácii syntaktickej a intonačnej schémy tzv. humanistickej periódy, hojne využíwanej v bernolákovských prózach, do syntaktickej štruktúry súčasného jazyka.⁷⁷ Napriek existencii uvedených rizík sú vnútro-literárne preklady legitímnym spôsobom aktualizácie starších literárnych textov v zmenenej recepcnej situácii. Ich popularitu dokumentuje aj nárast prekladových vydání textov slovenskej literatúry písaných v bernolákovčine, v rôznych predpisovných formách slovenčiny i v češtine. Ako reprezentatívne príklady možno spomenúť preklad Kuzmányho románu *Ladislav* od Milana Pišúta (1968), preklad románu Jozefa Ignáca Bajzu *René mládenca príhody a skúsenosti* od Jozefa Nižnanského (1970), výber z diela Juraja Fándlyho *Rozprávky rozmarné a poučné* v preklade Jozefa Nižnanského (1973), preklad Kollárovej básnickej skladby *Dcéra slávy* od Lubomíra Feldeka (1979), výber z prozaickej tvorby Antona Ottmayera *Tajomná láska* v preklade Jozefa Nižnanského (1980), preklad Hollého *Žalospевov* od Lubomíra Feldeka (1985), Hollého *Piesní a Rozličných básní* od Viliama Turčányho (1985), preklad eposu *Cyriľometodiáda* od Jána Buzássyho či preklad eposu *Svätopluk* od Jozefa Mihalkoviča a Štefana Moravčíka. Ide zväčša o preklady, ktoré vznikali v rozmedzí šesťdesiatych až osemdesiatych rokov 20. storočia. V súčasnosti je veľkou výzvou najmä potreba ich systematického translatologického výskumu (zacieleného najmä na identifikáciu ich slabších miest v podobe neúplností, redukcií, sémantických posunov, terminologickej nejednotnosti, dobovo limitovaných aktualizáčných postupov a pod.), ale aj otázka revízie a aktualizácie starších prekladov či realizácie nových prekladov. Tieto typy prekladov však treba naďalej vnímať iba ako jeden zo spôsobov aktualizácie starších literárnych pamiatok a sprístupňovania literárneho dedičstva širšej čitateľskej verejnosti. Pre literárnohistorický výskum by však mala byť prioritnou najmä príprava relevantných edícií pôvodných textových prameňov v podobe kvalitných kritických vydání, ktoré v prípade mnohých autorov a textov (nielen) bernolákovského obdobia stále absentujú.

Pramene

Bernolákovské polemiky. Edične pripravil, poznámky a vysvetlivky napísal Imrich Kotvan. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1966.

ČAPLOVIČ [CSAPLOVICS], Ján (ed.): *Slovenské verše*. Pešť : U. J. T. Trattnera, 1822.

FÁNDLY, Juraj: *Pilní domajši a poľní hospodár I*. Zostavili, textovo upravili a poznámky spracovali Milan Majtán, Jozef Nižnanský a Marie Majtánová. Úvod napísal Ján Tibenský. Bratislava : Tatran, 1990.

FÁNDLY, Juraj: *Priateľské porozumenie. Oslavná báseň na Ompitál a básnika Jána Hollého*. Ed. Ján Dubovský a Anton Adamkovič. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1990.

FÁNDLY, Juraj: *Rozprávky rozmarné a poučné*. Zostavil a štúdiu napísal Ján Tibenský. Text upravil, bibliografické poznámky a vysvetlivky napísal Jozef Nižnanský. Bratislava : Tatran, 1973.

77 Porov. napr. súbor prekladov noviel Antona Ottmayera z bernolákovskej slovenčiny od Jozefa Nižnanského in: OTTMAYER, Anton: *Tajomná láska*. Bratislava : Tatran, 1980.

- 304 FÁNDLY, Juraj: *Výber z diela*. Pripravil, úvod a poznámky napísal Ján Tibenský. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1954.
- GAVLOVIČ, Hugolín: *Valaská škola mravov stodola. To jest: Pastiri ze Svatého písma z rozličným mudro-mravním naučením veršovne predstavení. Kňihu tuto nekdi složil a spísal velební otec Hugolin Gavlovič z Rádu sv. Frančiška v kraji najvatejšého spasiteľa kňaz, kdiž k zdraví svému na salašoch žinčicu užíval. Včil ale ju napravil a na svetlo vidal Michal Rešetka dubňický kaplán. Díl I – II*. Trnava : U Václava Jelinka, 1830, 1831.
- HOLLÝ, Ján: *Básne Jána Hollého. Sväzok I*. Turčiansky Sv. Martin : Knihkupecko-nakladateľský spolok, 1908.
- HOLLÝ, Ján: *Básne Jána Hollého v štyroch zväzkoch*. Budín : Literami Král. uher. univers. tiskárne, 1841 – 1842.
- HOLLÝ, Ján: *Dielo I – II*. Bratislava : Tatran, 1985; Bratislava : Slovenský Tatran, 1999. Druhé vydanie.
- HOLLÝ, Ján: *Dielo Jána Hollého I – X*. Ed. J. Ambruš. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1950.
- HOLLÝ, Ján: *Jána Hollého spisy Básnické so životopisom a správou o pomníku i spisoch jeho*. Sporiadal a vydal Josef Viktorin. Tretie, opravené vydanie. Pešť : Sklad knihkupectva Laufer & Stolp, 1863.
- HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Text upravil, slovník, vysvetlivky a poznámky spracoval Jozef Ambruš. Doslov napísal Stanislav Šmatlák. Bratislava : Mladé letá, 1959.
- HOLLÝ, Ján: *Výber z básní*. Turčiansky Sv. Martin : Knihlačiarsky účastinársky spolok, 1925.
- HOLLÝ, Ján: *Výber z básní*. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1940.
- Korešpondencia Jána Hollého*. Pripravil Jozef Ambruš. Martin : Matica slovenská, 1967.
- Korešpondencia Jozefa Petroviča*. Pripravil Jozef Ambruš. Martin : Matica slovenská, 1969.
- KRAUS, Cyril (ed.): *Slovenský klasicizmus. Poézia*. Bratislava : Tatran, 2004.
- Národné zpievanky čili Písne světské Slováků v Uhrách*. Ed. J. Kollár. Budín : V Král. universické tiskárně, 1834, 1836.
- OTTMAYER, Anton: *Tajomná láska*. Bratislava : Tatran, 1980.
- Písne světské lidu slavenského v Uhrách*. Ed. J. Kollár. Pešť : Nákladem J. T. Trattnera, 1827.
- Písne světské lidu slovenského v Uhrách. Svazek první*. Ed. P. J. Šafařík, J. Blahoslav, J. Kollár. Pešť : Nákladem J. T. Trattnera, 1823.
- Rukopisná pamiatka po Jurajovi Fándly. In: *Literárne listy*, roč. 5, 1895, č. 4, s. 44 – 47.
- TABLIC, Bohuslav (ed.): *Pamětné příhody Štěpána Pilařika*. V Uherské Skalici : U Františka Škarnicla, 1804.
- TABLIC, Bohuslav (ed.): *Slovenští veršovci*. V Uherské Skalici : U Františka Škarnicla, 1805.
- TABLIC, Bohuslav (ed.): *Slovenští veršovci. Svazek druhý*. Vacov : U Antonína Gotlíba, 1809.
- Zora. *Almanach na rok 1835*. V Budíne : Literami Král. univers. tiskárne, 1835.

Literatúra

- AMBRUŠ, Jozef: *Dielo Jána Hollého*. Nepaginovaný dodatok k vydaniu HOLLÝ, Ján: *Dielo Jána Hollého I – X*. Ed. J. Ambruš. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1950.
- AMBRUŠ, Jozef: Prepísovanie pôvodných textov. In: HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Bratislava : Mladé letá, 1959, s. 97 – 99.
- AMBRUŠ, Jozef: Vysvetlivky. In: HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Text upravil, slovník, vysvetlivky a poznámky spracoval Jozef Ambruš. Doslov napísal Stanislav Šmatlák. Bratislava : Mladé letá, 1959, s. 103 – 117.

- BEKEŠOVÁ, Martina: *Ediční činnost Bohuslava Tablice. Kapitola z dějin slovensko-českých lingvoliterárních vztahů*. Dizertační práce. Praha : Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2007.
- BRTÁŇOVÁ, Erika – PRINOS Jozefa Ambruša k výskumu klasicizmu. In: BRTÁŇOVÁ, Erika – VANEKOVÁ, Oľga (eds.): *Pamäť literárnej vedy. Jozef Ambruš*. Bratislava : Ústav slovenskej literatúry SAV, 2015, s. 30 – 37.
- FELIX, Jozef: Ján Hollý a jeho „spevy pastierske“. In: HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965, s. 123 – 146.
- GÁFRIKOVÁ, Gizela: Gavlovičova Valaská škola mravív stodola ako textologický problém. In: GAVLOVIČ, Hugolín: *Valaská škola mravív stodola*. Bratislava : Veda, 1989, s. 745 – 784.
- GÁFRIKOVÁ, Gizela: Niekoľko poznámok k textologicko-edičnej problematike literárnych textov 17. – 18. storočia. In: *Slovenská literatúra*, roč. 59, 2012, č. 3, s. 246 – 257.
- IHNÁTKOVÁ, Natália – FEDOROVÁ, Mária – JABLONSKÁ, Mária – KRAHULCOVÁ, Valéria – TRUTZ, Rudolf: *Čítanka 1. Pre 1. ročník gymnázií a stredných škôl*. Bratislava : Litera, 1994.
- KOCHOL, Viktor: *Literárne reflexie*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1979.
- KRAJČOVIČ, Rudolf – ŽIGO, Pavol: *Dejiny spisovnej slovenčiny*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2002.
- KRČMÉRY, Štefan: Poznámky. In: HOLLÝ, Ján: *Výber z básní*. Turčiansky Sv. Martin : Kníhtlačiarsky účastinársky spolok, 1925, s. 161 – 185.
- LIBA, Peter: Ambrušova koncepcia textológie a editorstva. In: *Biografické štúdie 31*. Martin : Matica slovenská, 2005, s. 11 – 19.
- LIFANOV, Konstantin: Almanach Zora a štúdium dejín spisovnej slovenčiny. In: *Opera Slavica*, roč. 20, 2010, č. 4, s. 34 – 42.
- MAJTÁN, Milan: Edičná poznámka. In: FÁNDLY, Juraj: *Pilní domajší a poľní hospodár 1*. Zostavili, textovo upravili a poznámky spracovali Milan Majtán, Jozef Nižnanský a Marie Majtánová. Úvod napísal Ján Tibenský. Bratislava : Tatran, 1990, s. 496 – 497.
- MINÁRIK, Jozef – KOUTUN, Juraj – JANČINOVÁ, Melánia: *Čítanka 1. Pre 1. ročník stredných škôl*. Bratislava : SPN, 1982.
- MINÁRIK, Jozef – MARČOK, Viliam – GAŠPARÍK, Mikuláš: *Čítanka 1. Pre 1. ročník stredných všeobecnovzdelávacích škôl a pre 1. ročník stredných odborných škôl*. Bratislava : SPN, 1970.
- Pevce vekov dávnych. Ján Hollý. Život a dielo v dokumentoch*. Zostavil Augustín Maťovčík. Martin : Osveta, 1984.
- ROSENBAUM, Karol: Miesto Jána Hollého v slovenskej literatúre. In: *Ján Hollý očami svojich súčasníkov*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1964, s. 7 – 42.
- ŠKULTÉTY, Jozef: Na vysvetlenie. In: *Básne Jána Hollého. Sväzok I*. Turčiansky Sv. Martin : Kníhkupecko-nakladateľský spolok, 1908, s. 336 – 339.
- TANESKI, Martina: Dielo Jána Hollého v editorskom počíne Jozefa Ambruša. In: BRTÁŇOVÁ, Erika – VANEKOVÁ, Oľga (eds.): *Pamäť literárnej vedy. Jozef Ambruš*. Bratislava : Ústav slovenskej literatúry SAV, 2015, s. 38 – 45.
- TURČÁNY, Viliam: Poznámka k textovej úprave. In: HOLLÝ, Ján: *Dielo I*. Bratislava : Tatran, 1985, s. 491 – 495.
- VYVÍJALOVÁ, Mária: *Mladý Ján Hollý*. Bratislava : Tatran, 1975.

Prof. PhDr. Miloslav Vojtech, PhD.
Katedra slovenskej literatúry
a literárnej vedy
Filozofická fakulta Univerzity
Komenského
Gondova 2
814 99 Bratislava
Slovenská republika
E-mail: miloslav.vojtech@uniba.sk